

Nr 99.

Av herr **Schedin m. fl.**, *angående omarbetning i visst syfte av författningar rörande folkundervisningen.*

Den ekonomiska kris, som vårt folk för närvarande har att genomleva, är av den omfattande och svårartade beskaffenhet, att den nödvändiggör sträng sparsamhet och planmässig hushållning, såväl för den enskilde som för kommunerna och staten.

Det må visserligen medgivas, att folkundervisningen är av den vikt för vårt folks utveckling, att sparsamheten ingalunda bör i främsta rummet inriktas på detta område. Men härav följer icke, att det skulle vara möjligt eller lämpligt att helt och hållet undantaga folkundervisningens område vid strävandena att åstadkomma en sådan hushållning inom kommunerna, att dessa förmå att genomgå den nuvarande kristiden utan att ådraga sig så tryckande skulder och en så tyngande skattebörd, att deras framtid äventyras.

Det är på intet sätt här meningen att förorda, att sådana inskränkningar skulle vidtagas med avseende å utgifterna för vår folkundervisning, att densamma skulle komma att undergå en försämring i förhållande till sitt nuvarande tillstånd. Däremot synes man med hänsyn till vårt lands ekonomiska läge böra tillse, att skoldistriktet få någon tids rådrum med införandet av dyrbara förbättringar och icke tvingas att brådstörtat och med fara för ekonomisk överansträngning bringa sina undervisningsanordningar i det skick, att de motsvara alla fordringar, som kunna ställas av vederbörande myndigheter.

Ett ytterligare stöd för den meningen, att för närvarande varsamhet bör iakttagas vid åläggande av skolhusbyggnadsskyldighet för skoldistriktet, föreligger i den omständigheten, att 1920 års riksdag med anledning av väckt motion (II: 209) i skrivelse nr 365 till Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i vad mån och på vad sätt staten må

lämna bidrag till uppförandet av byggnader för folkskoleväsendet i riket samt därefter snarast möjligt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Såsom skäl för sin anhållan har riksdagen anfört bland annat följande:

»En av de viktigaste, ja, kanske främsta omständigheter, med vilka man måste räkna, då det gäller att åstadkomma förbättringar på folkskoleväsendets område, är helt naturligt de ekonomiska förhållandena inom skoldistriktet. I hundratals fattiga, skattetyngda kommuner har därför av ekonomiska skäl trots stora ansträngningar skolväsendet icke kunnat på ett tillfredsställande sätt ordnas.

Den största posten i kommunernas budget utgöres, som bekant, ofta av anslagen till nödiga skolhusbyggnaders uppförande och vidmakthållande. Stegrade arbetslöner och materialpris ha under de senare åren gjort skolhusbyggnadstungan svårare än någonsin, ja, i många fall så svår, att den utgör ett bestämt hinder för folkskoleväsendets tidsenliga utveckling. Särskilt gäller detta givetvis just de fattigare landskommunerna.

Ur såväl skatteutjämnings synpunkt som med hänsyn till skolväsendets bästa är det alltså av den allra största betydelse, om, såsom i förevarande motion II: 209 ifrågasatts, skoldistriktet genom anslag av statsmedel beredas behövliga lättnader i de dryga kostnaderna för anskaffande av skollokaler.

Riksdagen förbiser härvid icke, att det anslag, som för sådant ändamål skulle behöva anvisas, måste bli mycket stort.»

Till följd av det försämrade läge, vari statsfinanserna numera befinna sig, torde det icke kunna påräknas, att det skulle bli möjligt för staten under den närmaste framtiden att anskaffa medel till den mycket betydande utgift, varom här är fråga. Riksdagens nyss återgivna uttalande anföres här framför allt av det skälet, att det syntes vara lämpligt att erinra därom, att riksdagen bestämt förklarat, att i många fall *kommunerna* icke förmå att bära de kostnader, särskilt för skolhusbyggnad, vilka skulle erfordras för folkskoleväsendets tidsenliga utveckling.

Under sådana omständigheter synes det vara nödvändigt att vidtaga sådana ändringar i nu gällande författningar rörande folkskoleväsendet, att man borttager de bestämmelser, vilka giva de administrativa myndigheterna befogenhet att tvinga kommunerna till en brådstörtad utveckling av folkundervisningsväsendet, vilken överstiger deras ekonomiska krafter.

För vidtagande av åtgärder i det syfte, som här angivits, tala även starka principiella skäl. Det är nämligen uppenbart, att frågan om folk-

undervisningens ordnande ur principiell synpunkt icke är enbart en fråga, som bör avgöras i administrativ väg. Den är också en ekonomisk fråga, som berör kommunernas rätt att själva besluta sina utgifter och som enligt de grundsatser, vilka äro grundläggande för vår kommunala självstyrelse, bör regleras genom lagstiftning, som meddelas av riksdagen och Kungl. Maj:t gemensamt. Till en början utfärdades också de författningar, som bestämde kommunernas ställning till folkskoleväsendet i ekonomiskt avseende, av riksdagen och Kungl. Maj:t gemensamt. På senare tid har emellertid en ändring härutinnan ägt rum, i det Kungl. Maj:t genom ensidigt utfärdade nya författningar skaffat de administrativa myndigheterna en synnerligen vidsträckt makt att påtvinga kommunerna sina önskemål i fråga om skolundervisningens utveckling.

Såsom belysande för vad som härvidlag skett, må erinras därom, att riksdagen år 1918 fastställde vissa grunder och villkor för utgående av statsbidrag till folkskollärarnas avlöning. Därvid tillgick så, att Kungl. Maj:t framlade ett förslag för riksdagen och att riksdagen förklarade sig godkänna detta förslag med ett par smärre ändringar av huvudsakligen formell beskaffenhet. Till dessa beslut fogade riksdagen endast ett medgivande för Kungl. Maj:t att i fråga om *tillämpningen* av de av riksdagen godkända grunderna och villkoren utfärda de närmare föreskrifter, som i *detta avseende* kunde finnas erforderliga. Det visade sig emellertid icke desto mindre, att Kungl. Maj:t i den kungörelse den 16 sept. 1918, som utfärdades med anledning av riksdagens beslut, på egen hand bland annat infört nya villkor för åtnjutande av statsbidrag till folkskollärares avlöning utöver dem, som faststälts av riksdagen. Av dessa nya villkor äro särskilt de, som insatts i nyssnämnda kungörelse under 18 § a) och c) av stor vikt. Dessa villkor äro av följande lydelse:

»a) att skolan är anordnad i överensstämmelse med gällande föreskrifter»,

»c) att skoldistriktet för undervisningen tillhandahåller lämpliga lokaler samt ändamålsenliga skolmöbler och erforderlig undervisningsmaterial.»

Kungl. Maj:t har alltså härigenom förklarat, att såsom villkor för erhållande av statsbidrag skola gälla ej blott av riksdagen fastställda villkor utan därutöver även alla de, som Kungl. Maj:t eller underordnade myndigheter kunna finna lämpligt att föreskriva i administrativ ordning. Den administrativa myndigheten har alltså på detta sätt gent emot kommunerna erhållit en maktställning, som försätter dessa i ett tillstånd av det största beroende och i hög grad betager dem rådigheten över sina utgifter.

Såväl av ekonomiska som av principiella skäl kräves tydligen, att villkoren för erhållande av statsbidrag till folkskollärares avlöning återföras till den av riksdagen fastställda lydelsen.

Även i fråga om de föreskrifter, vilka meddelas i folkskolestadgan och i särskilda boställsordningar för lärarpersonalen rörande kommunens skyldighet att tillhandahålla lärarbostäder gäller, att dessa föreskrifter icke blivit godkända av riksdagen. I detta avseende råder alltså ett helt annat förhållande än i fråga om t. ex. ecklesiastik boställsordning, vilken utfärdats med riksdagens godkännande såsom lag. Det skulle utan tvivel vara av synnerlig betydelse, att den erfarenhet, som inom riksdagen förefinnes om förhållandena inom landets olika delar, tillvaratages vid utarbetande av bestämmelserna om kommunernas byggnadsskyldighet i förhållande till lärarna vid folkskolor av olika slag. Att de av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelserna på grund av sin opraktiska och teoretiska läggning välla onödiga kostnader är tydligt. Föregående års riksdag fann sig också föranlåten att på ett par enstaka punkter begära ändring. Detta riksdagens ingripande skedde emellertid mera tillfälligtvis, och åtskilliga andra föreskrifter böra ändras med tillgodogörande av nu vunnen praktisk erfarenhet. Ur konstitutionell synpunkt måste det även anses riktigt, att bestämmelsen om kommunernas byggnadsskyldighet även i här berörda fall utfärdas med riksdagens medverkan.

Det föreligger alltså tungt vägande anledningar för riksdagen att begära, att Kungl. Maj:t måtte låta omarbета här omtalade föreskrifter med tillgodogörande av vunnen praktisk erfarenhet och därefter förelägga dem riksdagen till godkännande.

För beredande av ökad trygghet för kommunerna, synes ytterligare en förändring i författningarna rörande folkskoleväsendet vara behövlig. Som bekant föranleder enligt nu gällande bestämmelser, sådana de verka i praktiken, en hemställan av folkskoleinspektören, att statsbidrag till kommunens folkskoleväsen måtte indragas, så gott som undantagslöst, att länsstyrelsen underlåter att utbetala statsbidraget. En anledning härtill ligger tydligen däri, att vederbörande tjänsteman blir personligen ansvarig för det belopp, som han utbetalar, och därför vägrar utbetalning för att vara på den säkra sidan. För kommunernas ekonomi är det emellertid mången gång synnerligen kännbart att nödgas avvara statsbidraget under den tid, som åtgår för att få behörigheten av indragningen prövad. Därest det vid den slutliga prövningen befinnes, att indragningen varit oberättigad, har kommunen alldeles i onödan tillskyndats svårigheter. Hithörande be-

stämmelser böra därför ändras på det sätt, att folkskoleinspektörs hemställan om indragning av statsbidrag föranleder åtgärd först sedan behörigheten av den anmärkning, varpå han grundar sin hemställan, är slutgiltigt fastställd.

Med stöd av vad vi sålunda anført, få vi vördsamt hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att omarbeta för folkundervisningen gällande författningar i syfte att bereda kommunerna skälig trygghet mot att — för folkundervisningens utveckling — åläggas alltför tryckande ekonomiska bördor genom administrativa myndigheters åtgärder och därvid särskilt beakta,

a) att med hänsyn såväl till ekonomiska som principiella skäl villkoren för erhållande av statsbidrag till folkskollärares avlöning böra återföras till den av riksdagen fastställda lydelsen,

b) att det enligt riksdagens mening är önskvärt, att de föreskrifter, vilka meddelas i folkskolestadgan och i särskilda boställsordningar för lärarepersonalen rörande kommuns skyldighet att tillhandahålla lärarbostäder, efter omarbetande med tillgodogörande av vunnen praktisk erfarenhet, måtte föreläggas riksdagen till godkännande,

c) att reglerna om utbetalande av statsbidrag till folkundervisningen ändras på det sätt, att folkskoleinspektörs hemställan om indragning av statsbidrag må föranleda åtgärd först sedan behörigheten av den anmärkning, varpå han grundar sin hemställan, är slutgiltigt fastställd.

Stockholm den 31 januari 1922.

Carl G. Schedin.

<i>Nils Wohlin.</i>	<i>Oscar Ericson.</i>	<i>Karl Andersson.</i>
<i>N. Gabrielsson.</i>	<i>Per Andersson.</i>	<i>E. Svensson.</i>
<i>K. G. Westman.</i>	<i>Per Gustafsson.</i>	<i>Petrus Nilsson.</i>
<i>Anton Pettersson.</i>	<i>Joh. Johansson.</i>	

